

16. avgust 2016

INTERVJU: IZTOK MLAKAR

"Razumeti in poizkušati razumeti vse, tudi tistega, s katerim se ne strinjaš. To je zame domoljubje." Vabljeni, k branju intervjuja z Iztokom Mlakarjem, kantavtorjem, gledališkim igralcem, predvsem pa z odličnim sogovorcem. Z njim se je v intervjuju za spletni portal Lokalne Ajdovščina pogovarjal Nejc Furlan. O gledališču, dramaturgiji, Švici, Sloveniji in prihodnosti.

Nejc Furlan

#intervju

Iztok Mlakar. Igralec, kantavtor, režiser, komedijant, človek. Človek brez dlake na jeziku, človek ki nam z odrsko govorico hkrati nastavi ogledalo in nam razleže nasmeh do ušes. Primorec od pet do glave, kantavtor katerega skladbe si prepeva še najvzhodnejši Prekmurec. Predvsem pa cenjen gledališki igralec in interpret vlog najrazličnejših žanrov. Z njim se je v intervjuju za spletni portal Lokalne Ajdovščina pogovarjal Nejc Furlan. O gledališču, dramaturgiji, Sloveniji in prihodnosti.

Vaša zadnja uprizoritev nosi naslov Pašjon. Govori o Jezusu. Kako je lahko danes zgodba evangelijev aktualna?

Uf, pa še kako je aktualna. Imam se za skeptičnega prijatelja krščanstva. Nisem vernik, a do določenih vrednot čutim spoštovanje. Kristusova zgodba o kategorični in brezpogojni ljubezni se mi zdi tako za cel ta ponoreli svet kot tudi za našo malo, butasto, sprto Slovenijo zelo aktualna in izzivalna. S to tematiko sem se veliko časa igral, a sem se hkrati bal odziva, ker velja komedija pri nas že a priori za žaljivo. Sam pa nikoli nočem biti žaljiv zaradi žaljivosti same.

Verjamete v teater, ki dejansko zdravi, recimo rane družbe ali posameznika, ali je vloga teatra bolj, da laja na družbo in posameznika?

Teater ne spreminja sveta. Umetnost nikoli ni spreminjala sveta. Je pa res, da pomaga ljudem, da začnejo razmišljati o stvareh, o katerih drugače nikoli ne bi. Vloga umetnosti ni toliko, da provocira. Provokacija ni pravi izraz, golo in primitivno žaljenje nima pomena. Dobra predstava je tista, pri kateri pridejo ljudje iz dvorane z več vprašanji, kot pa so šli vanjo. Se pravi, da jih vzpodbudiš k razmišljanju.

Ste mnenja, da je danes umetnost nujno potrebna? Če ja, zakaj?

Zmeraj je nujno potrebna. A sam verjamem v umetnost, ki polni dvorane, in ne v umetnost, ki jih prazni. Gledališče je ravno sedaj v čudnem precepu, obstajajo namreč predstave, ki naj bi potrebovale »predznanje«, nekakšno posvečenost gledalca v določeno estetiko. In ljudje, ki nekaj dajo na svoj (malomeščanski) renome, te predstave hvalijo, ker hočejo izpasti kulturni. Bolj kot jih hvalijo, bolj se zdijo sebi pametni, čeprav ob njihovih komentarjih včasih težko zadržujem smeh. Če bi tem ljudem ponudil, da si tako predstavo, ki jim je tako neizmerno všeč, ogledajo še enkrat, bi verjetno zbežali. Pokojni oče me je nekoč, ko sem še kot zelo mlad sodeloval pri kar nekaj »visoko umetniških« avantgardnih projektih, vprašal, zakaj ne delamo predstav »za ljudi« pred polpraznimi dvoranami. Pa sem mu zabrusil: »Tata, umetnik mora biti avantgarden! Treba si je upati igrati tudi pred prazno dvorano!« »A ja?« je dejal mirno oče. »Pred prazno dvorano, to bi si upal igrati tudi jaz!« Predstave za »maloštevilne, toda izbrane« se mi zdijo čista hinavščina in prevzetnost ustvarjalcev. Največji kompliment, ki ga dobim od gledalca mojih predstav, je, ko mi reče, da bo šel stvar še enkrat gledat, ker zaradi smeha ni slišal vsega. Pa navadno sploh ne hodi v gledališče.

Vaše songe prevevajo grenko-sladka ironija, romantične duše, skoraj nedosegljiva hrepenenja, sanjarjenje, kratka vse proti svetu, ki je krut, žalosten, nepravičen. Skorajda kot tisti konflikt med Don Kihotom in Sančem Panso. Sanjavost proti t. i. realnosti. Pristaš česa ste bolj? Srca ali razuma?

Oboje mora biti, saj to je itak spoj. Umetnost deluje na obeh straneh in združuje eno z drugim. Biti mora vedno oboje, človek brez čustev je psihopat, človek s samimi čustvi pa retardiran. Oboje mora biti. Ne predstavljam si umetnosti, ki ne bi apelirala na čustva, to je že osnova. Včasih res imaš občutek pri »sodobnih« stvareh, da so preveč hladno deklarativne in zato dolgočasne ter same sebi namen. Delujejo pa kot Andersenova Cesarjeva nova oblačila: vsi vidijo, da je cesar nag, a si noben ne upa tega na glas povedati, ker bi obveljal za bedaka. In ravno

ker si tega ne upa, je res velik bedak! Sem že dovolj star, da si upam reči, da če je cesar nag, je nag. Umetnost se začuti, tudi če nimaš predznanja. Spominjam se, kako smo igrali Čakajoč Godota v Sečoveljskih solinah. Saj veste: Beckett je težek, drama absurda ... Okoliški domačini so gledali vse vaje, igrali smo jo v narečju. Bila jim je tako blizu, da so kupili vstopnice in gledali predstavo še enkrat, čeprav bi jim lahko vaje zadoščale. Ni treba imeti vstopnico v tem smislu, da si ti prebral Lacana pa »Kiergegor« pa »Kiergedol«, prideš in te razjezi ali te navduši, nekaj se mora zgoditi. Pri nas Slovencih pa je vedno tako, da nas je sram tega, kar smo, zato hočemo biti nekaj, kar nismo, in potem nismo nič! Ko gledamo kulturo, gledamo vedno, da bo nekaj visokega, nekaj, pri čemer se vsaj dolgočasiš, da ne rečem trpiš, kar je garant, da je to res »prava stvar«!

Opera?

Opera je posebna umetnost, kjer je ta recimo pretirana afektiranost stvar tradicije. Ampak če mislite s tem malomeščanski odnos, kazanje samega sebe, ki je bolj pomembno od predstave same, od umetnosti same, je velik del slovenskega gledališča ena velika opera.

Ko sem šel gledat Pašjon, sem med publiko opazil tudi ljudi – z vsem spoštovanjem do njih –, ki so prišli v belih »kanotjerah«, smejali so se, videti je bilo, kako so pristno tam in se na enak pristen način smejejo tudi štosom na odru. Ob ogledu predstave Ondina, ki je

vsekakor dobra, pa sem opazil publiko, ki se je vedla bolj uglajeno, med njimi so bile starejše gospe z globokim dekoltejem (Iztok Mlakar vskoči: »Za katere bi bilo bolje, če bi bile zapete.« Smeh obeh.), do mene je prišel celo italijanski par, ki me je spraševal po vrstah, ker se sam ni najbolje orientiral v veliki dvorani SNG. Videti je bilo, da so prišli na predstavo, ki je bila bolj poetična oz. »čista«, kot se rado danes reče.

Z Januszem (op. Kico – režiserjem Ondine) sem delal že nekaj predstav, in to z velikim veseljem. On je velik režiser. In velik perfekcionista. On je res ... ja »čisto«, ta izraz, ta pridevnik mi gre tako na živce. Čista predstava, to se pravi, da si lahko brez skrbi, da se pri njenem ogledu ne boš umazal. Miren si lahko, da je to, kar gledaš, varno z vidika »kulturnosti«. Igrati je treba zadržano in decentno, publika se smeje zadržano in decentno, zeha ravno tako ... To so dobre predstave, ki so dragocene in gotovo zaželeno. Moti pa me, če je to edino možno, če je to edino, kar je sprejeto. Ali o tem sploh razmišljajo ti gledališki veleumi? Predlani ali lani je nagrado slovenskih teatrologov in dramaturgov dobila predstava Luftbalet 22. V pojasnilu, zakaj je ta predstava dobila nagrado, je pisalo, da je režiserjeva zasluga v tem, da je nagnal igralce z odra. Predstava je samo muzika in svetlobni efekti. To naj bi bil velik premik v slovenskem gledališču. Lepo te prosim, to se je delalo v petdesetih in šestdesetih letih. To je tisto kakor avantgarda, ki je naredila to, da imaš saksofon, ki ga razstaviš na pol, potem pa igraš malce v en in malce v drugi kos, iz tega pride nekaj zvoka in to je revolucija. Ampak po revoluciji – kako potem naprej? Ni druge kot spet sestaviti instrument in igrati po starem. (smeh) Novinar tednika Družina mi je pri nekem pogovoru rekel, da se mu zdim kot en »žlahtni konzervativec« – seveda sem takoj protestiral, porka mizerija! Kako sem sedaj kar konzervativec?! Ampak sem kasneje pogruntal, da ima v bistvu prav. V tem našem gledališču bi vsi nekaj novega naredili. Gledajo, kaj je novega v Nemčiji in drugih državah. S tem iskanjem novega pa smo naredili krog, da smo prišli na staro, ampak starega ne obvladamo. Naši dramaturgi ...

En dan sem bral o dramaturgiji.

Celo dramaturgija? Ta ni neumna. Znanost o dramaturgiji. Kaj dramaturgija v bistvu je, ker bi bila rada definirana, ker ji ni čisto jasno, to ni slabo. (smeh) Hočem reči, da diplomanti Akademije, dramaturgi, režiserji ... ne znajo naštetih pet oseb iz recimo Comedie dell'arte. Npr. Arlecchina, Colombino, Pantalone, Dottore ... Ljudje, ki pridejo z AGRFT-ja, ne poznajo niti mask, niti vlog, ne poznajo »canovacciev«, lažev. Dvesto let gledališkega vrenja v Evropi je za njih nepomembno ... Vedo pa vse o najnovejših postteorijah. Vedo tisto, o čemur nimajo pojma. Vse to so stvari, ki so tako visoke, da jih ti ne zastopiš, če ne veš, kaj je spodaj. Preden je šel Picasso v kubizem, je bil perfekten portretist, klasičen prav za 19. stoletje. Ampak je obvladal obrt do konca, da je potem lahko šel in skiciral recimo ptiča s štirimi potezami. Garal je. Obvladal je prav vse od prejšnjih mojstrov. Mi začnemo pa drugače. Primer je že arhitektura Nove Gorice. Vsak arhitekt začne znova, kot da se je štetje začelo z njegovo diplomo. To je pri nas velik problem. Gledališče sigurno obstaja že pred Živadinovom, Pandurjem in tako naprej. Moja draga kolegica Teja Glažar je povedala, da so delali avantgardno predstavo, Linhartovo Miss Jenny Love, in bila je prav posebna skupina vase zagledanih ustvarjalcev, ki je začela govoriti, da se od tu naprej začne slovensko gledališče. Rekla je, da če je to res, potem se je slovensko gledališče hitro končalo – imeli so namreč eno samo predstavo, to je bila generalka, in potem niso nikoli več tega igrali, ker je takratni direktor goriškega gledališča, Jože Babič, zadevo ukinil. Velike poniglave gledališke revolucije znajo biti kratkega roka. Zraven so seveda tudi teoretiki, zanimive so različne dramaturške konference na Borštnikovih srečanjih, to, kar se tam včasih pogovarjajo (v smehu) – ne bom sedaj o tem.

Pozitivna sanjavost je bila v slovenski zgodovini venomer prisotna, brez nje ne bi bilo niti osamosvojitve. Pred dobrim mesecem je Slovenija podoživljala tiste trenutke izpred 25 let. Gotovo se vsi

strinjamo, da smo ga v vseh teh letih nekje pošteno polomili. Kje po vašem mnenju?

O tem sem zadnje čase veliko razmišljal. Mislim, da smo ga polomili v tem, da smo mislili, da ko se bo to zgodilo, da bo šlo vse samo po sebi. Da bodo tudi ljudje, ki bodo prišli gor, delali tako, kot smo si želeli ob osamosvojitvi, da bomo dobili takšno državo.

Švico?

Pustimo Švico, zame je to zadnja država, v kateri bi živel. Vse urejeno, vse fajn, vse izgleda čisto – jaz nimam rad sterilnega okolja. Po osamosvojitvi smo preveč spali. Preveč smo jim pustili, da delajo po svoje, in se mirno zgražali, a noben ni šel na ulice do leta 2012, to bi moralo biti že prej. Mi, ki smo bili nova država, bi morali biti bolj na ulicah, kot so tisti, ki so stalno na ulicah v Parizu, Madridu, Rimu, Berlinu in v teh razvitih državah. Prepustili smo se jim in oni so v tipični, znani slovenski navadi spet zanetili kulturni boj, razcepili narod, in spet smo tam, kjer smo bili okrog l. 1941.

Širjenje strahu je postala stalnica v javnosti in politiki.

In sovraštva nasploh. Prejšnji teden sem prebral Hitlerjev Mein Kampf (Moj boj). Pošastno je, koliko je stvari v knjigi, ki so še sedaj prepoznavne. Ti potrebuješ za to, da imaš svoje pristaše – tako je rekel Hitler – vse, samo bog varuj ne intelektualcev. Bil je mnenja, da se potrebujejo neuki jezni delavci pa tanka plast intelektualcev, ki bi mu hoteli pomagati. To je napisal v tej knjigi, ki je bila potem obvezno čtivo v tretjem rajhu. Najti je treba tudi sovražnika, in če ne bi bilo Židov, bi si jih moral izmisliti. Najti je treba hudiča, ki je večno zlo in obenem prilagodljiv, da lahko odločaš, kje je in kdo je. Treba je izkoristiti jezo ljudi, jezo, ki je sicer upravičena, in jim pokazati sovražnika, v katerega se bo njihova jeza usmerila. In potem jih imaš v oblasti, potem si lahko njihov neomejeni gospodar. Pošastno

preprosto. Neumno, a učinkovito! In tu je tista vloga humorja, ki neumnost razgalja. Komedija je kolektivni akt. Pri drami si lahko zaprt bolj sam vase, drama je tudi neke vrste bolj intimna, sočustvuješ z junakom. Pri komediji nastopi smeh, ki je skupinska reakcija publike na neko stvar. Vsa dvorana, ki se krohota in se smeje, s tem kaže svoje nestrinjanje z neko na odru prikazano človeško anomalijo. To je nekakšna manifestacija kolektivnega duha. Zaradi tega so se diktatorji najbolj bali humorja. Tragedija vzpostavlja že neko resnost, ko pa ti zrelativiziraš neko moč, recimo absolutno pamet nekega voditelja, če se mu smeješ, ga narediš ranljivega kjer najbolj boli. In vsega tega je v teh 25 letih premalo: razmisleka, refleksije, inteligentnega humorja. Pa ni nujno, da gre ravno za politični humor.

Kaj pomeni za vas biti domoljub?

(razmislek) Saj ne vem, če sem domoljub. Seveda imam rad okolje, v katerem sem se rodil in ki mu patetično rečeno z dušo in telesom pripadam, ampak ... Črnogorci, ta junaški narod, poznajo dva zanimiva pojma: junaštvo in čojstvo, ki je višja kategorija junaštva. Vprašal sem nekega taksista v Cetinju, v čem je razlika, in rekel mi je: »Junaštvo je braniti sebe pred drugimi, čojstvo pa braniti druge pred sabo.« Čudovita definicija! Domoljubnost se mi zdi včasih, ko narod ni neposredno ogrožen, za razliko od časov TIGR-a, NOB-ja, zatočišče najbolj nizkotnih ljudi na tem svetu. Tja se vedno zatekajo ljudje, ki potrebujejo vse tisto, kar je opisano v Mein Kampfu, da sprovcira narodov strah in sovraštvo in mu s tem zavlada. Pa ni nujno, da samo desničarji, tudi levičarji. To je tudi tisto, kar poizkuša Pašjon preseči: »Oprosti jim, Gospod, saj ne vedo, kaj delajo.« To ni mišljeno v tem naivnem oprostjanju. Tu je treba skušati razumeti, razumeti sebe, razumeti druge. Ray Charles pravi: »Understanding is the best thing in the world.« Razumeti in poizkušati razumeti vse, tudi tistega, s katerim se ne strinjaš. To je zame domoljubje. Braniti lastni narod pred njegovo neumnostjo. Čojstvo. Kaj je nacionalizem? Nacionalizem je vera, ki uči, da je tvoj narod vreden več kot

vsi ostali, in to zaradi naključja, da si se ti v njem rodil. Mogoče sem prevelik patriot, da bi bil nacionalist. (smeh) Že če pogledaš himne, to je katastrofalno, kaj govorijo. »Deutschland, Deutschland über alles«, »Siam pronti alla morte. Siam pronti alla morte«, »Qu'un sang impur, Abreuve nos sillons«, torej naj nečista kri napoji naša polja. Pa gre za marseljezo, himno demokracije, svobode, ma vaffanculo svobode, samo pogledajmo, kaj govori – že ko opisuje, da bo prišel nekdo, ki bo prerezal grla vašim ženam. Pa ej! Samo še Žid manjka. In mi, mali butasti Slovenci, imamo tisto fantastično kitico. »Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da, koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan.« Fantastično, da smo si jo izbrali. Prav nismo je vredni. To je tisto, kar je za mene patriotizem. Samozavest! Odprtost!

Končajmo malce bolj optimistično. Je Iztok Mlakar na počitnicah zgolj na zasluženih počitnicah ali jih izkoristi tudi za aktivnosti, iz katerih se bodo kasneje rodili novi projekti?

Niti ne morem verjeti, da so se počitnice že začele, pa trajajo že en teden. Stalno se nekaj dogaja. Herman Hesse je rekel, da se ti najboljše ideje zgodijo takrat, ko ležiš na kavču in gledaš v strop. No, in potem pride žena in mi reče, naj nesem ven smeti, če že nimam pametnejšega dela. Hecam se! Predvsem se poskušam naspiti, ker za to med letom nisem imel časa. Za kakšne druge hobije pa na žalost ni prilike. Rad sicer potujem, rad se vozim okrog. Se pa jeseni neke zadeve pripravljajo. Nekaj se, jasno, kuha tudi notri v moji glavi. Ampak bomo videli, kako bo sedaj z gledališčem. Upam, da bom šel v kratkem tudi kaj snemat, saj je bil že čas, že osem let nisem posnel nobene pesmi. Ampak kaj pa danes pomeni izdati ploščo? Lahko jo daš kar naravnost na internet, dodaš zraven ovitek in vse drugo naredijo hekerji!

Hvala.

* Foto: [SNG Nova Gorica](#)